LANDSKAPETS VOKTERE, OVER OG UNDER JORDEN – FOKUS PÅ JORD

Lenke til tilbakemeldingsskjema og QR-kode:
https://ecolise.eu/curiosoil-lesson-plan-form-NO

Emne: Etikk
Varighet: 45 minutter. Vær oppmerksom på at de angitte tidene kun er veiledende og er svært stramme, de gir ikke rom for lengre diskusjoner.
Aldersgruppe: 14–16 år
Tema: Vårt etiske ansvar overfor jord: Landskapets voktere, over og under bakken

Tilkobling til CURIOSOIL-verktøy:

- SLAF, særlig til VERDIER
- Soil Curiosity Kit vil etter hvert tilby aktiviteter som direkte og indirekte omhandler etikk og jord, inkludert denne typen diskusjon.

LÆRINGSUTBYTTE

Kunnskap:
- Forstå hvordan jord er vertskap for liv og støtter økosystemer, og hva det innebærer etisk sett, samt de etiske dimensjonene ved jordvern.
- Anerkjenne jord som en ikke-fornybar, verdifull ressurs som krever moralsk vurdering
- Identifisere hvordan samfunnssystemer og personlige valg påvirker jordhelsen globalt

Ferdigheter:
- Utvikle kritisk tenkning om miljøetikk
- Øv på samarbeidende problemløsning
- Anvende etisk resonnement på virkelige scenarier

Kompetanser:
- Miljøborgerskap og -ansvar
- Etisk beslutningstaking i bærekraftssammenhenger
- Kommunikasjon av komplekse moralske konsepter

LÆRINGSMÅL SAMMEN MED JORDKOMPETANSEOMRÅDER

1. Jordens liv og funksjoner
Indikatorer: Elevene kan forklare hvorfor jord fortjener etisk vurdering, basert på det faktum at det er et levende system som er vert for «jordens næringsnett».
Beskrivelser: Studentene beskriver jord som et levende system og formulerer dens rolle i å støtte andre økosystemer, dens implikasjoner for matsikkerhet og økosystemhelse som grunnleggende etiske argumenter for å beskytte den.

2. Jordmangfold
Indikatorer: Elevene anerkjenner jord som et fellesgode, essensielt for velferden i menneskelige samfunn og med dype forbindelser til kultur. Elevene identifiserer de moralske implikasjonene av tap av biologisk mangfold i jord og jordforringelse.
Beskrivelser: Elevene kobler jordmangfold til konsepter om rettferdighet, fremtidige generasjoners rettigheter og den iboende verdien av naturlige systemer.

3. Trusler mot jord

Indikatorer: Studentene identifiserer etiske dimensjoner ved jordforringelse
Beskrivelser: Studentene analyserer hvordan jordtrusler reiser spørsmål om rettferdighet mellom generasjoner, global likhet og moralsk ansvar

4. Jordløsninger
Indikatorer: Studentene foreslår etisk begrunnede jordverntiltak
Beskrivelser: Studentene identifiserer ulike trusler og muligheter knyttet til jordhelse og utvikler personlige og kollektive handlingsplaner basert på etiske prinsipper for forvaltning, rettferdighet og omsorg.

LEKSJONSSTRUKTUR

Aktivitet 1: Jordpleiesirkel (10 minutter)

Beskrivelse: Elevene danner en sirkel og deltar i en guidet diskusjon som utforsker forholdet sitt til jord gjennom etiske perspektiver.

Materialer:
- En liten håndfull lokal jord i klare beholdere (én per elev)
- Forstørrelsesglass (valgfritt)
- Spørsmålskort om jordetikk (VEDLEGG 1)
- Klistrelapper

Oppsettinstruksjoner:
Still stolene i en sirkel. Plasser jordprøvene i midten. Forbered spørsmålskort.

Steg-for-steg-prosess:
1. Hver elev tar en jordprøve og observerer den i ett minutt. Multimedieressurser (video, lyd, bilder) fra Curiosity Kit kan også brukes.
2. Læreren stiller åpningsspørsmålet: «Hvilket etisk forhold har vi til denne jorden?»
3. Elevene sender rundt spørsmålskort, og hver leser ett høyt
4. Kort diskusjon etter hvert spørsmål (30 sekunder per elevsvar)
5. Avslutt med at elevene nevner ett ord som beskriver deres etiske holdning til jord

Opptak:
Elevene skriver sitt etiske svar på ett ord på en klistrelapp

Oppfølgingsdokumentasjon:
Lag en «ordsky om jordetikk» på tavlen

Referanse til pensuminnhold:
Miljøetikk, moralsk ansvar, forvaltningskonsepter

Aktivitet 2: Jorddilemma-teateret (15 minutter)

Beskrivelse: Elevene utfører korte rollespill som skildrer etiske dilemmaer knyttet til jordbruk, og utvikler empati og forståelse for ulike perspektiver.

Materialer:
- Scenariokort med jordrelaterte etiske avveininger og dilemmaer (VEDLEGG 2)
- Enkle rekvisitter (hatter, skilt eller navnelapper til rollene)
- Timer

Oppsettinstruksjoner:
Del klassen inn i grupper på 4–5 personer. Hver gruppe får et forskjellig scenariokort med tildelte roller (bonde, miljøforsker, lokalsamfunnsmedlem, representant for fremtidige generasjoner osv.).

Steg-for-steg-prosess:
1. Gruppene mottar scenariokort (2 minutter til å lese og tildele roller)
2. 5 minutters forberedelsestid for miniforestillinger
3. Hver gruppe fremfører sin 2-minutters etiske dilemma-scene
4. Etter hver forestilling foreslår publikum etiske løsninger
5. Gruppene stemmer over det mest overbevisende etiske argumentet som presenteres

Opptak:
Hver gruppe skriver sin valgte etiske løsning på flippoverpapir

Oppfølgingsdokumentasjon:
Vis frem etiske løsninger rundt i klasserommet

Referanse til pensuminnhold:
Anvendt etikk, interessentperspektiver, moralsk resonnement

Aktivitet 3: Løftetre for jordløsninger (12 minutter)

Beskrivelse: Studentene lager et samarbeidende «løftetre» der de forplikter seg til spesifikke, positive handlinger for jordvern basert på etiske prinsipper.

Materialer:
- Stor omriss av treet i papir på vegg/tavle
- Fargede papirblader (utklippede former)
- Tusjer/penner
- Tape eller limstifter

Oppsettinstruksjoner:
Monter en stor omriss av et tre på veggen. Forbered fargede papirblader. Sett opp stasjoner med skrivemateriell.

Steg-for-steg-prosess:
1. Elevene reflekterer over personlige tiltak de kan iverksette for jordvern (VEDLEGG 3)
2. Hver elev skriver én spesifikk, oppnåelig forpliktelse på et ark
3. Elevene deler løftet sitt med en partner og forklarer den etiske begrunnelsen
4. Elevene fester blader til treet og lager dermed en visuell demonstrasjon av engasjement
5. Klassen leser høyt utvalgte løfter for inspirasjon

Opptak:
Individuelle løfter skrevet på blader

Oppfølgingsdokumentasjon:
Foto ferdigstilt løftetre for fremtidig referanse

Referanse til pensum: Personlig etikk, miljøhandling, moralsk forpliktelse

Aktivitet 4: Refleksjon over jordvoktere (8 minutter)

Beskrivelse: Studentene gjennomfører en reflekterende skriveøvelse som knytter læringen sin til personlige verdier og fremtidige handlinger.

Materialer:
- Refleksjonsark
- Penner
- Myk bakgrunnsmusikk (valgfritt)

Oppsettinstruksjoner:
Del ut refleksjonsark. Demp lysene litt og spill rolig instrumentalmusikk for å skape en kontemplativ atmosfære.

Steg-for-steg-prosess:
1. Elevene fyller ut arbeidsark for veiledet refleksjon
2. Partnerdeling av én viktig innsikt
3. Avslutningssirkel for klassen – hver elev deler ett ord som beskriver hvordan de føler seg som «Jordvoktere»

Opptak:
Fullførte refleksjonsark

Oppfølgingsdokumentasjon: Studentene oppbevarer arbeidsark i etikkporteføljer

Referanse til pensuminnhold: Moralsk utvikling, personlig ansvar, miljøforvaltning

---

VURDERING

Formativ vurdering:
- Observasjon av deltakelse i diskusjoner og rollespill
- Kvaliteten på etisk resonnement demonstrert i aktiviteter
- Fagfelletilbakemeldinger under partnerdelingsøkter

Summativ vurdering:
- Svar på refleksjonsark som viser forståelse av jordetikk
- Kreativitet og gjennomførbarhet av personlige løfter
- Demonstrasjon av etisk vokabular og konsepter i diskusjoner

DIFFERENSIERINGSSTRATEGIER

For avanserte elever:
- Tilby ytterligere etiske rammeverk (deontologiske, konsekvensetikk, dydsetikk) for å analysere jordproblemer
- Tildel lederroller i gruppeaktiviteter
- Oppmuntre til koblinger til andre miljørettferdighetsspørsmål

For elever som sliter:
- Gi setningsstartere til diskusjoner og skriftlig arbeid
- Tilby visuelle hjelpemidler som viser jordens betydning
- Tillat verbale svar i stedet for skriftlige for noen aktiviteter

For elever hvis førstespråk ikke er undervisningsspråket:
- Gi en liste over viktige vokabularer med oversettelser
- Oppmuntre til bruk av morsmål i den innledende idémyldringen
- Slå deg sammen med tospråklige jevnaldrende for støtte

UTVIDELSESAKTIVITETER

Umiddelbare forlengelser:

- Lag et kurs med navnet «Jordetikkcharter» som kombinerer all innsikt
- Design plakater som fremmer etisk jordbehandling
- Forskning på og presentasjon av praksiser for forvaltning av urfolks jord

Hjemmeundervisning:

- Intervju familiemedlemmer om deres forhold til jord
- Dokumenter personlige jordverntiltak i én uke
- Skriv et brev til en lokal politiker om etikk innen jordvern

Helse- og sikkerhetshensyn:

- Sørg for at jordprøvene kommer fra trygge, uforurensede kilder. Forsikre deg om at prøvene IKKE kommer fra verneområder, og at du har bedt om tillatelse fra eieren av tomten.
- Sørg for håndsprit etter håndtering av jord
- Sjekk for eventuelle allergier mot jord eller plantematerialer
- Oppretthold klare stier under bevegelsesaktiviteter

SPØRSMÅLSKORT OM JORDETIKK

Instruksjoner for lærere: Skriv ut disse kortene på kartong og klipp dem ut. Bruk 8–10 kort til en klasse på 25–30 elever. Hvert kort inneholder et tankevekkende spørsmål for å stimulere til etisk diskusjon om jord.

KORT 1
Har vi en moralsk plikt til å beskytte jorda for fremtidige generasjoner?

Tenk over: Hva skylder vi barn som ikke er født ennå? Er det rettferdig av oss å bruke opp jordressurser som det tok tusenvis av år å danne?

KORT 2
Har jord rettigheter, akkurat som mennesker og dyr?

Tenk over: Hva gjør noe verdig rettigheter? I hvilken grad bør vi ta vare på jord bare fordi den er full av liv (livets iboende verdi)? Eller bør vi ta vare på jord fordi det er et fellesgode?

KORT 3
Er det etisk å dyrke mat med metoder som skader jorda hvis det gir næring til sultne mennesker i dag?

Tenk over: Hvordan balanserer vi umiddelbare menneskelige behov med langsiktig miljøvern?

KORT 4

Hvem er ansvarlig når jord blir ødelagt – gruveselskapet, den enkelte bonden, myndighetene eller samfunnet som helhet?

Tenk over: Hvor ligger det moralske ansvaret når miljøskader oppstår?

KORT 5
Er det rettferdig at rike land importerer mat fra fattigere land, og at markedspress ofte resulterer i intensive, storskala landbrukssystemer med urettferdige arbeidsforhold og lavere miljøstandarder som skader disse landenes jord?

Tenk på: Global rettferdighet, miljøkolonialisme og rettferdig handel i matsystemer.

KORT 6
Burde vi spise mindre av maten som skader jord for å beskytte jorden, selv om vi liker disse produktene eller om de er økonomisk lønnsomme? Hvilke matvarer tror du skader jord, og på hvilken måte?

Tenk på: Personlig frihet kontra miljøansvar. Når bør individuelle valg styres av miljøetikk?

KORT 7
Er det galt å bygge hus og veier på fruktbar jordbruksland når folk trenger hjem?

Tenk på: Konkurrerende menneskelige behov – bolig kontra matproduksjon. Hvordan tar vi etiske valg om arealbruk?

KORT 8
Har vi rett til å bruke kjemikalier på jord hvis vi ikke fullt ut forstår deres langsiktige effekter?

Tenk på: Førevar-prinsippet, vitenskapelig usikkerhet og moralsk beslutningstaking under risiko.

KORT 9
Burde velstående mennesker betale mer for å beskytte jord siden de forbruker mer ressurser?

Tenk på: Miljørettferdighet, økonomisk ulikhet og ansvar basert på forbruksmønstre.

KORT 10
Er det etisk å patentere frø og kontrollere hva bønder kan dyrke i sin egen jord?

Tenk på: Bedrifters kontroll over naturen, bonderettigheter og etikken rundt det å eie biologiske ressurser.

KORT 11
Hva skylder vi meitemarkene, bakteriene og andre skapninger som lever i jord?

Tenk på: Jordorganismers moralske status, etikk knyttet til biologisk mangfold og vårt forhold til usynlig liv.

KORT 12
Burde skolene være pålagt å undervise om jordvern, akkurat som de underviser om resirkulering?

Tenk på: Utdanningsansvar, miljøkompetanse og det å forberede innbyggerne på miljøutfordringer.

KORT 13
Er det galt å kaste mat når vi vet at matproduksjon skader jord?

Tenk på: Personlig ansvar, etikken rundt avfall og de skjulte miljøkostnadene ved våre daglige valg.

KORT 14
Har folk i byområder samme ansvar for å beskytte jord som folk på landsbygda som bor nærmere jordbruksland?

Tenk på: Geografisk plassering og moralsk ansvar, forbindelser mellom by og land og miljøborgerskap.

KORT 15
Bør vi bruke teknologi til å lage kunstig jord, eller fokusere på å beskytte naturlig jord?

Tenk på: Teknologi versus natur, innovasjon versus bevaring, og etikken i å erstatte naturlige systemer.

KORT 16
Er det etisk å kjøpe billig mat hvis vi vet at den er dyrket med metoder som skader jorda?

Tenk på: Forbrukeransvar, økonomisk press og de moralske dimensjonene ved kjøpsbeslutninger.

KORT 17
Hva ville du sagt til en bonde som sier: «Jeg må fø familien min i dag – jeg trenger ikke å bekymre meg for jorda om 50 år»?

Tenk på: Umiddelbar overlevelse kontra langsiktig bærekraft, empati for vanskelige økonomiske situasjoner og praktisk etikk.

KORT 18
Bør det være en internasjonal lov som beskytter jord, lik lover som beskytter truede arter?

Tenk på: Global styring, miljølovgivning og om jord fortjener juridisk beskyttelse.

KORT 19
Er det rettferdig å be fattige land om å beskytte jorda si dersom rike land skadet sin under industrialiseringen?

Tenk på: Historisk ansvar, global rettferdighet og rettferdig byrdefordeling innen miljøvern.

KORT 20
Har vi en etisk forpliktelse til å restaurere skadet jord, selv om det er dyrt og tar flere tiår?

Tenk på: Moralsk reparasjon, miljøgjenoppretting og langsiktig tenkning i etikk.

LÆRERLEINING FOR BRUK AV KORTENE:

Diskusjonstips:
- Beregn 30–45 sekunder for de første elevenes svar
- Oppfordre elevene til å forklare resonnementet sitt
– Still oppfølgingsspørsmål som «Hva ville noen som er uenig sagt?»
- Koble svarene til bredere etiske prinsipper (rettferdighet, omsorg, rettigheter, ansvar)

Tilpasningsideer:
- For yngre elever: Velg enklere kort (#1, #2, #6, #13)
- For avanserte elever: Kombiner flere kort for komplekse scenarier
- For debattformat: Bruk motstridende kort for å lage strukturerte argumenter

Kulturell sensitivitet:
- Vær oppmerksom på at landbruksprаksis varierer fra region til region
- Oppmuntre elevene til å dele kunnskap fra sin egen kulturelle bakgrunn
- Unngå dømmende språk om ulike jordbrukstradisjoner

JORDDILEMMA TEATERSCENARIOKORT

Instruksjoner for lærere: Skriv ut disse scenariokortene på papir i forskjellige farger og klipp dem ut. Hvert kort inneholder et komplett scenario med tildelte roller. Grupper på 4–5 elever fremfører 2-minutters scener som utforsker disse etiske dilemmaene.

SCENARIOKORT 1: DEN SULTNE LANDSBYEN
Omgivelser: En liten jordbrukslandsby i Øst-Europa som står overfor matmangel

Dilemmaet: Landsbyens jord blir mindre fruktbar hvert år på grunn av intensivt jordbruk, men folk er sultne nå og trenger umiddelbar matproduksjon.

ROLLER:
- Landsbyens ordfører: Vil gi folk mat umiddelbart, foreslår å bruke mer gjødsel
- Miljøforsker: Advarer om at intensivt jordbruk vil ødelegge jord permanent
- Eldre bonde: Har sett jordkvaliteten synke over 40 år, bekymret for barnebarna
- Ung forelder: Har sultne barn, trenger mat i år, gleder seg til langsiktige løsninger
- Representant for fremtidige generasjoner: Snakker for barn som ennå ikke er født og som skal arve skadet land

Nøkkelspørsmål: Bør landsbyen prioritere umiddelbare matbehov eller langsiktig jordhelse?

SCENARIOKORT 2: UTVIKLINGSBESLUTTELSEN
Setting: Et bystyremøte om et foreslått kjøpesenter

Dilemmaet: Et stort selskap ønsker å bygge et kjøpesenter på byens mest fruktbare jordbruksland, noe som lover 500 arbeidsplasser og skatteinntekter.

ROLLER:
- Bystyreleder: Ønsker økonomisk utvikling og jobber for arbeidsledige innbyggere
- Lokal bonde: Eier den fruktbare jorden, trenger penger, men elsker å drive jordbruk
- Miljøaktivist: Argumenterer at fruktbar jord aldri bør asfalteres
- Arbeidsledig: Trenger desperat en jobb, støtter utbyggingen av kjøpesenteret
- Skoleelev: Bekymret for matsikkerhet og klimaendringer for sin generasjon

Nøkkelspørsmål: Er økonomisk utvikling verdt å ofre fruktbar jordbruksjord?

SCENARIOKORT 3: DET KJEMISKE VALGET
Miljø: En familiegård står overfor et skadedyrutbrudd som truer avlingene deres

Dilemmaet: Et nytt plantevernmiddel vil redde årets avling, men kan skade jordorganismer og forurense grunnvannet.

ROLLER:
- Gårdeier: Står overfor økonomisk ruin hvis avlingene slår feil, vurderer bruk av plantevernmidler
- Jordforsker: Forklarer hvordan kjemikalier skader gunstige jordbakterier og meitemark
- Nabo: Bekymret for at vannforurensning kan påvirke familiens helse
- Landbruksrådgiver: Anbefaler lønnsomme, men potensielt skadelige jordbruksmetoder
- Økologisk bonde: Deler erfaringer med kjemikaliefrie alternativer som tar tid å virke

Nøkkelspørsmål: Bør bønder bruke kjemikalier som skader jorda for å redde sitt umiddelbare levebrød?

SCENARIOKORT 4: DEN GLOBALE MATHANDELEN
Stilling: Internasjonalt handelsforhandlingsmøte

Dilemmaet: Et velstående europeisk land ønsker å importere billig mat fra et utviklingsland, men jordbruksmetodene skader eksportlandets jord.

ROLLER:
- Europeisk handelsrepresentant: Ønsker billig matimport for å holde prisene lave for forbrukerne
- Bonde i utviklingsland: Trenger inntekt, men jordbruksmetodene ødelegger lokal jord
- Forkjemper for miljørettferdighet: Argumenterer for at rike land utnytter fattigere lands ressurser
- Europeisk forbruker: Ønsker rimelig mat, forstår ikke miljøkostnadene
- Internasjonal jordekspert: Forklarer hvordan globale handelsmønstre bidrar til jordforringelse

Nøkkelspørsmål: Er det etisk for rike land å importere mat produsert gjennom jordskadelige metoder?

SCENARIOKORT 5: KLIMAKONFLIKTET
Setting: Et universitetsforskningsmøte om klimaløsninger

Dilemmaet: Forskere diskuterer om de skal fokusere på å beskytte eksisterende jord eller utvikle kunstige alternativer etter hvert som klimaendringene forverres.

ROLLER:
- Tradisjonell økolog: Mener at beskyttelse av naturlig jord bør være prioriteten
- Teknologiforsker: Argumenterer at kunstig jord kan fø folk raskere enn restaurering
- Kunnskapsbevarer om urfolk: Deler tradisjonelle jordpleiepraksiser fra forfedre
- Klimaendringsflyktning: Representerer folk som flykter fra områder der jord har blitt ødelagt
- Universitetets finansieringskomité: Må bestemme hvor begrensede forskningsmidler skal investeres

Nøkkelspørsmål: Bør vi investere i å beskytte naturlig jord eller utvikle teknologiske alternativer?

SCENARIOKORT 6: FRØMONOPOLET
Setting: En rettssal der en bonde blir saksøkt for å ha spart frø

Dilemmaet: Et stort selskap hevder at en bonde brøt patentet deres ved å redde frø fra planter dyrket i hans egen jord.

ROLLER:
- Bedriftsadvokat: Argumenterer for at selskapet investerte i utvikling av frø og fortjener profitt
- Småbonde: Mener bønder alltid har hatt rett til å lagre frø fra jorden sin
- Dommer: Må avgjøre mellom selskapsrettigheter og tradisjonelle landbrukspraksiser
- Forbrukerforkjemper: Bekymret for matprisene hvis bøndene ikke kan spare frø
- Landbrukshistoriker: Forklarer hvordan frøsparing har vært viktig for jordtilpasning

Nøkkelspørsmål: Hvem har rett til å kontrollere hva som vokser i jorden – selskaper eller bønder?

SCENARIOKORT 7: KJØTTDILEMMAET
Setting: En familiemiddagsdiskusjon om å endre kostholdet sitt

Dilemmaet: Familien får vite at husdyrhold bruker mye mer land og skader jorda mer enn planteoppdrett, men de elsker å spise kjøtt.

ROLLER:
- Miljøbevisst tenåring: Ønsker at familien skal bli vegetarianere
- Tradisjonell besteforelder: Mener kjøtt er viktig for helse og kultur
- Arbeidende forelder: Bekymret for kostnader og tid ved å endre familiemåltider
- Lokal kvegoppdretter: Argumenterer for at godt forvaltet beiting faktisk hjelper jorda
- Ernæringsfysiolog: Forklarer helsekonsekvensene av ulike kostholdsvalg

Nøkkelspørsmål: Har familier en etisk forpliktelse til å redusere kjøttforbruket for å beskytte jorda?

SCENARIOKORT 8: DEN BYLIGE HAGEN
Setting: Et møte i nabolaget om en tom tomt

Dilemmaet: Beboere ønsker å lage en felleshage på forurenset byjord, men opprydding er dyrt og tidkrevende.

ROLLER:
- Samfunnsorganisator: Ønsker tilgang til fersk mat for lavinntektsnabolag
- Ekspert på jordsanering: Forklarer farene ved forurenset jord og oppryddingskostnader
- Bystyremedlem: Har begrenset budsjett for miljøprosjekter
- Lokal forelder: Ønsker at barna skal lære om matdyrking, men frykter jordforurensning
- Miljørettferdighetsaktivist: Hevder at fattige nabolag fortjener ren jord, slik som velstående områder

Nøkkelspørsmål: Bør lokalsamfunn akseptere forurenset jord eller kreve dyr opprydding for miljørettferdighet?

SCENARIOKORT 9: ARVSKILLET
Setting: Et familiemøte om å arve en gård

Dilemmaet: Søsken må bestemme seg for om de skal fortsette bærekraftig jordbruk (lav fortjeneste) eller leie ut land til intensivt jordbruk (høy fortjeneste, men jordskade).

ROLLER:
- Eldste søsken: Ønsker å hedre foreldrenes arv fra bærekraftig landbruk
- Forretningsorientert søsken: Trenger penger fra landet for å betale for barnas utdanning
- Miljøverner-søsken: Mener at landet bør beskyttes uavhengig av profitt
- Lokal landbruksrådgiver: Anbefaler intensivt jordbruk for maksimal profitt
- Familievenn/advokat: Prøver å hjelpe familien med å finne en kompromissløsning

Nøkkelspørsmål: Bør familier prioritere økonomiske behov eller miljøforvaltning når de arver land?

SCENARIOKORT 10: SKOLELUNCHPROGRAM
Setting: Et skolestyremøte om matprogrammet i kantinen

Dilemmaet: Skolen kan kjøpe billig mat dyrket med jordskadelige metoder, eller dyr økologisk mat som beskytter jorda, men belaster budsjettet.

ROLLER:
- Skoleleder: Ønsker å tilby sunn mat, men har begrenset budsjett
- Foreldrerepresentant: Krever økologisk mat for barns helse
- Skolestyrets kasserer: Bekymret for budsjettkutt til andre programmer
- Leder for elevmiljøklubb: Ønsker at skolen skal sette et eksempel for jordvern
- Lokal økologisk bonde: Forklarer utfordringene med jordvennlig jordbruk og høyere kostnader

Nøkkelspørsmål: Bør skolene bruke mer penger på miljøansvarlig mat, selv om det betyr å kutte i andre programmer?

LÆRERRETNING FOR SCENARIOKORT:

Ytelsestips:
- Gi gruppene 5 minutter til å lese og diskutere scenarioet sitt
- Oppmuntre elevene til virkelig å «bli» sin egen karakter
- Minn elevene på at det kanskje ikke finnes noen perfekt løsning – etiske dilemmaer er komplekse
- Be publikum om å foreslå kreative kompromisser etter hver forestilling

Diskusjonsspørsmål etter hver scene:
– Hvilke verdier var i konflikt i dette scenariet?
- Hvilken karakters argument var mest overbevisende, og hvorfor?
– Hvordan kan dette dilemmaet løses på en måte som tar hensyn til alles behov?
– Hva ville du gjort hvis du var i denne situasjonen?

Vurderingsfokus:
- Studentene viser forståelse for flere perspektiver
- Studentene kan identifisere de etiske prinsippene som står på spill
- Studentene foreslår gjennomtenkte løsninger som tar hensyn til ulike interessenter
- Elevene viser empati for ulike synspunkter

Ideer for utvidelse:
- La elevene skrive alternative slutter på scenarier
- Lag nye scenarier basert på lokale jordproblemer
- Undersøk eksempler på lignende dilemmaer fra den virkelige verden
- Inviter lokale bønder eller miljøeksperter til å svare på elevenes forestillinger

JORDLØSNINGER PLEDGE TREE: RASKSPØRSMÅL

Instruksjoner for lærere: Bruk disse spørsmålene til å hjelpe elevene med å utvikle meningsfulle, personlige løfter for jordvern. Elevene kan velge spørsmål som passer dem, eller jobbe seg systematisk gjennom kategorier.

PERSONLIGE LIVSSTILSLØFTTER

Matvalg:
– Hvilken endring kan jeg gjøre i spisevanene mine som kan bidra til å beskytte jorda?
– Hvordan kan jeg redusere matsvinn i hverdagen?
– Hvilke lokalt dyrkede matvarer kan jeg velge oftere?
– Hvordan kan jeg lære mer om hvor maten min kommer fra og hvordan den dyrkes?
- Hva er ett kjøttfritt måltid jeg kan prøve hver uke for å redusere presset på jord?

Forbrukerbeslutninger:
– Hvordan kan jeg støtte bedrifter som bryr seg om jordhelse?
– Hvilke spørsmål kan jeg stille når jeg handler for å lære om jordvennlige produkter?
– Hvordan kan jeg velge kvalitet fremfor kvantitet i kjøpene mine?
– Hva er én måte jeg kan redusere mitt totale forbruk på for å hjelpe miljøet?
– Hvordan kan jeg undersøke bedrifters miljøpraksis før jeg kjøper produktene deres?

Hjem og hage:
– Hva kan jeg gjøre i familiens hage eller balkong for å beskytte jorda?
– Hvordan kan jeg begynne å kompostere matrester hjemme?
- Hvilke naturlige alternativer kan jeg bruke i stedet for kunstgjødsel eller plantevernmidler?
- Hvordan kan jeg skape habitat for jordstøttende skapninger som meitemark?
– Hva er én måte jeg kan redusere kjemisk avrenning fra hjemmet mitt på?

LÆRINGS- OG UTDANNINGSLØFTER

Kunnskapsbygging:
– Hva er én ny ting jeg vil lære om jord denne måneden?
– Hvordan kan jeg dele det jeg har lært om jord med familie eller venner?
– Hvilken dokumentar, bok eller nettside om jord skal jeg utforske?
– Hvordan kan jeg koble jordhelse til andre fag jeg studerer?
– Hvilken lokal jordekspert eller bonde kunne jeg intervjue eller lære av?

Skole og lokalsamfunn:
– Hvordan kan jeg øke bevisstheten om jord på skolen eller i ungdomsgruppen min?
– Hva er én måte jeg kan involvere vennene mine i jordvern på?
– Hvordan kan jeg starte samtaler om jordetikk med folk jeg kjenner?
- Hvilken presentasjon eller hvilket prosjekt om jord kunne jeg lage for andre?
– Hvordan kan jeg koble jordvern til andre saker jeg bryr meg om?

HANDLINGS- OG PÅVIRKENDE LØFTER

Direkte handling:
– Hva er én praktisk aktivitet jeg kan gjøre for å hjelpe jorda i lokalsamfunnet mitt?
– Hvordan kan jeg delta i lokale miljøopprydding- eller restaureringsprosjekter?
– Hvilket fellesskapshage- eller urbant landbruksprosjekt kan jeg støtte?

– Hvordan kan jeg bidra til å fjerne invasive planter som skader jord?
– Hva er én måte jeg kan redusere erosjon eller jordskader i mitt område?

Interessentarbeid og påvirkning:
- Hvordan kan jeg oppmuntre skolen min til å ta i bruk mer jordvennlige praksiser?
– Hvilket brev kan jeg skrive til en lokalpolitiker om jordvern?
– Hvordan kan jeg bruke sosiale medier til å øke bevisstheten om jordproblemer?
– Hvilken underskriftskampanje eller kampanje for jordvern kan jeg støtte?
– Hvordan kan jeg påvirke familiens kjøpsbeslutninger for å støtte jordhelsen?

KREATIVE OG INNOVATIVE LØFTER

Kunstnerisk uttrykk:
– Hvordan kan jeg bruke kunst, musikk eller skriving for å feire jord?
- Hvilket kreativt prosjekt kan jeg lage for å vise andre hvorfor jord er viktig?
– Hvordan kan jeg dokumentere jordsmonnet i mitt nærområde gjennom fotografering eller kunst?
– Hvilken historie eller hvilket dikt kan jeg skrive om jordvern?
– Hvordan kan jeg designe noe som hjelper folk å få kontakt med jord?

Innovasjon og problemløsning:
– Hvilken enkel oppfinnelse eller løsning for jordvern kan jeg forske på eller utvikle?
– Hvordan kan jeg eksperimentere med naturlige måter å forbedre jordhelsen på?
– Hvilken app, nettside eller verktøy kan hjelpe folk med å ta jordvennlige valg?
– Hvordan kan jeg utforme et bedre system for kompostering eller jordpleie?
– Hvordan kan jeg kombinere teknologi med jordvern?

FORHOLD OG SAMFUNNSLØFTELSER

Familieforbindelser:
– Hvordan kan jeg involvere familien min i jordvernaktiviteter?
– Hvilken samtale om jordetikk kan jeg starte hjemme?
– Hvordan kan jeg lære om familiens eller forfedrenes forhold til land?
– Hvilken familietradisjon knyttet til hagearbeid eller gårdsdrift kan jeg fortsette eller starte?
– Hvordan kan jeg lære yngre familiemedlemmer om jord?

Fellesskapsbygging:
– Hvordan kan jeg komme i kontakt med andre som bryr seg om jord i mitt område?
– Hvilken gruppe eller organisasjon som fokuserer på jord- eller miljøvern kan jeg bli med i?
– Hvordan kan jeg organisere et jordfokusert arrangement eller en aktivitet med venner?
– Hvordan kan jeg hjelpe naboene mine med å ta jordvennlige valg?
– Hvordan kan jeg bygge broer mellom ulike grupper som bryr seg om land?

LANGSIKTIG FORPLIKTELSESLØFTELSER

Fremtidig planlegging:
– Hvilken karrierevei kan gjøre det mulig for meg å beskytte jord profesjonelt?
– Hvordan kan jeg sørge for at jordvern fortsatt er viktig for meg når jeg blir eldre?
– Hvilke ferdigheter ønsker jeg å utvikle for å bli en bedre jordforvalter?

– Hvordan kan jeg påvirke neste generasjon til å bry seg om jord?
– Hvilken arv ønsker jeg å etterlate meg når det gjelder miljøvern?

Systemisk endring:
– Hvordan kan jeg støtte politikk som beskytter jord på lokalt, nasjonalt eller globalt nivå?
– Hva er én måte jeg kan jobbe for å endre skadelige systemer på?
– Hvordan kan jeg støtte bønder som bruker jordvennlige metoder?
– Hvilke økonomiske valg kan jeg ta som støtter jordhelsen?
– Hvordan kan jeg jobbe for jordundervisning i skolene?

REFLEKSJONSTIDER FOR LØFTEUTVIKLING:

Personlig forbindelse:
– Hvilket aspekt ved jordvern føles viktigst for meg personlig?
– Hvilke ferdigheter eller ressurser har jeg allerede som kan hjelpe jorda?
– Hvilke barrierer kan hindre meg i å hjelpe jorda, og hvordan kan jeg overvinne dem?
- Hvordan er det å beskytte jord knyttet til andre verdier jeg har?

Realistisk målsetting:
– Hva er ett lite skritt jeg kan ta denne uken?
– Hva er noe jeg kan gjøre regelmessig, for eksempel én gang i måneden?
– Hvilke sesongbaserte aktiviteter kan jeg forplikte meg til?
– Hvordan kan jeg gjøre løftet mitt spesifikt og målbart?

Konsekvenshensyn:
- Hvordan kan min individuelle handling inspirere andre?
– Hvilke ringvirkninger kan løftet mitt ha i lokalsamfunnet mitt?
– Hvordan dekker løftet mitt både umiddelbare og langsiktige jordbehov?
– Hvilken kombinasjon av personlig endring og kollektiv handling gir mening?

EKSEMPELER PÅ LØFTESTARTERE (For studenter som trenger mer struktur):

– «Jeg lover å ...»
– «Hver uke skal jeg …»
– «Jeg forplikter meg til å lære ...»
– «Jeg vil dele …»
– «Jeg lover å ...»
– «Innen slutten av denne måneden skal jeg …»
– «Jeg vil kjempe for …»
– «Jeg vil redusere…»
– «Jeg vil støtte …»
– «Jeg vil skape…»

Oppfordre elevene til å:
- Gjør løftene konkrete og gjennomførbare
- Velg noe de virkelig bryr seg om
- Vurder både individuell og kollektiv påvirkning
- Tenk på hvordan løftet deres gjenspeiler deres personlige verdier
– Vær realistisk om hva de kan oppnå
- Legg til en tidslinje når det er aktuelt
- Tenk over hvordan de vet om de har lykkes

Lærerpåminnelse: Understrek at løfter bør være positive, løsningsfokuserte og personlig meningsfulle, snarere enn forskrivende eller skyldfølende.

REFLEKSJONSARK FOR ETISKE JORDVOKTERE

DEL 1: Å KONTAKTE JORDEN

1. Hvordan følte du deg om jord i begynnelsen av timen? Sett ring rundt én og forklar:

Likegyldig – Nysgjerrig – Bekymret – Tilkoblet – Annet: _____

Forklar følelsen din:
_____
_____

2. Hva var én ting med jord som overrasket deg i dagens time?
_____
_____

3. Fullfør denne setningen: «Jord er viktig fordi...»
_____
_____
_____

DEL 2: ETISK TENKING

4. Hva betyr det å ha et «etisk forhold» til jord?
_____
_____
_____

5. Fra rollespillaktivitetene, hvilket karakterperspektiv syntes du var mest overbevisende? Hvorfor?

Karakter: _____

Hvorfor perspektivet deres var overbevisende:
_____
_____
_____

6. Hva er ett etisk prinsipp (som rettferdighet, ansvar eller omsorg) som du mener bør veilede hvordan vi behandler jord?

Prinsipp: _____

Hvordan det gjelder jord:
_____
_____

DEL 3: PERSONLIG ANSVAR

7. Sett en ring rundt utsagnet som best beskriver dine nåværende følelser om personlig ansvar for jord:

a) Jeg tror ikke enkeltpersoner kan gjøre stor forskjell
b) Jeg vil gjerne hjelpe, men vet ikke hvordan
c) Jeg føler meg ansvarlig, men det virker overveldende
d) Jeg føler meg motivert til å handle
e) Jeg prøver allerede å beskytte jorda i hverdagen min

Forklar valget ditt:
_____
_____

8. Hva er én barriere som kan hindre deg i å beskytte jord? Hvordan kan du overvinne den?

Barriere: _____

Hvordan overvinne det:
_____
_____

9. Hvordan påvirker dine daglige valg allerede jorda (positivt eller negativt)?
_____
_____

DEL 4: Å SE FREM

10. Ditt løfte for Soil Solutions-treet var:
_____
_____

Hvorfor valgte du akkurat dette løftet?
_____
_____

11. Hvordan vil du huske å følge opp løftet ditt?
_____
_____

12. Hva er én måte du kan oppmuntre andre til å bry seg om jord?
_____
_____

DEL 5: DYPERE REFLEKSJON

13. Hvordan tror du fremtidige generasjoner vil bedømme vår behandling av jord? Hva ønsker du at de skal vite om din generasjons innsats?

_____
_____
_____
_____

14. Hvis jord kunne snakke, hva tror du den ville si til mennesker?
_____
_____
_____

15. Fullfør denne setningen: «Å være jordvokter betyr ...»
_____
_____
_____

DEL 6: FORBINDELSER

16. Hvordan er det å bry seg om jord knyttet til andre verdier eller saker du bryr deg om?
_____
_____
_____

17. Hvilket spørsmål om jordetikk har du fortsatt etter dagens leksjon?
_____
_____

18. Hvordan har forholdet ditt til jord endret seg i løpet av denne leksjonen?

Før: _____

Etter: _____

Hva forårsaket denne endringen:
_____
_____

DEL 7: AVSLUTTENDE REFLEKSJON

19. Tegn eller skriv om hvordan det er for deg å være en «jordvokter»:

[Stor tom boks for tegning/skriving]

20. Ett ord som beskriver hvordan du føler om jord nå:

MITT ORD: _____

Hvorfor dette ordet:
_____
_____

LÆRERENS MERKNADER:

Vurderingsfokus:
- Se etter bevis på etisk resonnement og personlig tilknytning
- Legg merke til elevenes evne til å koble individuelle handlinger til bredere effekt
- Observere utviklingen av miljøborgerskapskonsepter
- Sjekk forståelsen av flere perspektiver på jordproblemer

Oppfølgingsalternativer:
- Bruk svarene til å planlegge fremtidige leksjoner
- Del anonyme utdrag for å inspirere til klassediskusjon
- Lag en klasseoppsummering av vanlige temaer
- Koble til porteføljevurdering eller pågående prosjekter

Tidsbesparende tips:
- Elevene kan fullføre del 1–3 i hovedtimen
- Avsnitt 4–7 fungerer godt som stille refleksjonstider
- Kan tilpasses for fullføring av lekser
- Vurder å la elevene fullføre digitalt for enkel lagring

ETISKE RAMMER FOR JORDANALYSE
Lærerinformasjonsark

For bruk med avanserte elever eller utvidelsesaktiviteter

OVERSIKT

Disse tre store etiske rammeverkene gir ulike perspektiver for å analysere jordrelaterte moralske dilemmaer. Hvert rammeverk stiller ulike spørsmål og kan føre til ulike konklusjoner om den samme situasjonen. Å forstå disse tilnærmingene hjelper elevene med å utvikle mer sofistikert etisk resonnement om miljøspørsmål.

---

1. PLIKTBASERT ETIKK

Hovedprinsipp:
Handlinger er riktige eller gale basert på om de følger moralske regler eller plikter, uavhengig av konsekvenser.

Kjernespørsmål:
"Hva er vår plikt når det gjelder jord?"

Brukes på jordproblemer:
- Plikt overfor fremtidige generasjoner: Vi har en absolutt forpliktelse til å bevare jorda for de som ennå ikke er født
- Forvalterplikt: Mennesker har en moralsk plikt til å ta vare på naturen
- Rettferdighetsplikt: Vi må behandle alle mennesker rettferdig når det gjelder tilgang til fruktbar jord

- Sannhetsplikt: Vi må være ærlige om jordforringelse og dens årsaker

Eksempelanalyse:
Scenario: En bonde må velge mellom å bruke kjemikalier for å redde årets avling eller å beskytte jordhelsen.

Deontologisk tilnærming: «Hvis vi har en plikt til å bevare jord for fremtidige generasjoner, er det galt å bruke skadelige kjemikalier uavhengig av umiddelbare fordeler. Vår plikt er å handle i henhold til prinsipper vi ønsker at alle skal følge.»

Spørsmål til elevdiskusjon:
- Hvilke plikter har vi overfor jord som ikke kan knuses?
– Bør disse pliktene gjelde likt for alle mennesker, overalt?
- Hvordan avgjør vi når plikter kommer i konflikt (å fø folk kontra å bevare jord)?

Sentrale filosofer: Immanuel Kant, W. D. Ross

---

2. KONSEKVENSIALISTETIKK (RESULTATBASERT)

Hovedprinsipp:
Handlinger er riktige eller gale utelukkende basert på deres utfall eller konsekvenser.

Kjernespørsmål:
"Hvilke jordverntiltak vil gi best mulig resultat totalt sett?"

Brukes på jordproblemer:
- Det største godet: Handlinger som beskytter jord for flest mulig mennesker er moralsk riktige.
- Kost-nytte-analyse: Vi bør velge jordpolitikk som maksimerer fordelene og minimerer skadene
- Utilitaristisk kalkyle: Det riktige valget gir mest lykke/velvære totalt sett
- Langsiktig vs. kortsiktig: Vi må veie umiddelbare behov mot fremtidige konsekvenser

Eksempelanalyse:
Scenario: En regjering må velge mellom å støtte intensivt landbruk (umiddelbar matsikkerhet) eller bærekraftig landbruk (langsiktig jordhelse).

Konsekvensiell tilnærming: «Vi bør beregne hvilket alternativ som gir best resultat for flest mennesker over tid. Hvis bærekraftig jordbruk forhindrer hungersnød om 50 år, kan det være verdt kortsiktig matmangel nå.»

Spørsmål til elevdiskusjon:
– Hvordan måler og sammenligner vi ulike typer konsekvenser?
– Bør vi prioritere umiddelbare menneskelige behov eller langsiktig miljøhelse?
– Hvordan tar vi hensyn til konsekvenser vi ikke kan forutsi?

Sentrale filosofer: Jeremy Bentham, John Stuart Mill, Peter Singer

---

3. DYDSETIKK (KARAKTERBASERT)

Hovedprinsipp:

Handlinger er riktige eller gale basert på om de gjenspeiler gode karaktertrekk (dyder) eller dårlige (laster).

Kjernespørsmål:
«Hva slags person bør jeg være i forhold til jord?»

Brukes på jordproblemer:
- Måteholdets dyd: Moderasjon i ressursbruk, unngå overforbruk
- Dyden av forsiktighet: Visdom i å ta beslutninger om jordforvaltning
- Rettferdighetens dyd: Rettferdighet i hvordan jordressurser deles og beskyttes
- Medfølelsens dyd: Omsorg for jordlivet og fremtidige generasjoner
- Motets dyd: Å stå opp for jordvern selv når det er vanskelig

Eksempelanalyse:
Scenario: En forbruker må velge mellom billig mat (muligens produsert på en skadelig måte) og dyr økologisk mat.

Dydsetikk-tilnærming: «En dydig person ville være måteholden (ikke sløsende), forsiktig (med tanke på langsiktige effekter) og rettferdig (støtte rettferdig jordbruks praksis). Det riktige valget gjenspeiler karaktertrekkene vi ønsker å utvikle.»

Spørsmål til elevdiskusjon:
– Hvilke karaktertrekk bør styre vårt forhold til jord?
– Hvordan kan jordpleie hjelpe oss å bli bedre mennesker?
– Hvordan ville en «dydig jordvokter» se ut?

Viktige filosofer: Aristoteles, Alasdair MacIntyre, Rosalind Hursthouse

---

SAMMENLIGNING AV RAMMEVERKENE

Eksempel på jorddilemma: Bør en by bygge rimelige boliger på fruktbart jordbruksland?

Rammeverk	Fokus	Nøkkelspørsmål	Sannsynlig konklusjon
Deontologisk	Moralske plikter	«Hva er vår plikt til å bevare jordbruksland?»	Sannsynligvis motsette seg utbygging (plikt til å bevare jord)
Konsekvensialisme	Resultater	"Hvilket valg gir de beste resultatene totalt sett?"	Avhenger av beregning av fordeler kontra skader
Dydsetikk	Karakter	"Hva ville et dydig fellesskap gjort?"	Fokuser på en balansert og klok beslutningsprosess

---

UNDERVISNINGSSTRATEGIER

For viderekomne studenter:
1. Rotasjon av rammeverk: La elevene analysere det samme jordscenarioet ved å bruke alle tre rammeverkene
2. Debattformat: Tildel ulike rammeverk til ulike lag
3. Casestudieanalyse: Bruk rammeverk på jordkontroverser i den virkelige verden
4. Filosofisk dialog: Elevene rollespiller at de er filosofer som debatterer jordproblemer

Diskusjonsfasilitering:
- Anerkjenn kompleksitet: Disse rammeverkene fører ofte til forskjellige konklusjoner
- Oppmuntre til syntese: Elevene kan kombinere innsikter fra flere rammeverk
- Anvendelse i den virkelige verden: Hjelp elevene å se hvordan disse rammeverkene fremstår i faktiske politiske debatter
- Personlig refleksjon: Hvilket rammeverk resonnerer best med hver elevs verdier?

Vurderingsspørsmål:
– Hvordan ville hvert rammeverk håndtere dette jorddilemmaet?
– Hva er styrkene og begrensningene ved hver tilnærming?
– Hvilket rammeverk synes du er mest overbevisende for miljøspørsmål? Hvorfor?
- Hvordan kan det å kombinere rammeverk føre til bedre beslutninger om jordvern.

VANLIGE MISFALL BLANT STUDENTER

Om deontologisk etikk:
- Misforståelse: «Regler er alltid rigide og kan ikke brytes»
- Virkelighet: Regler kan være komplekse og kan kreve tolkning i spesifikke situasjoner

Om konsekvensialistisk etikk:
- Misoppfatning: «Alt er greit hvis det gir gode resultater»
- Virkelighet: Konsekvensene må beregnes nøye og fordeles rettferdig

Om dydsetikk:
- Misforståelse: «Det handler bare om å være et godt menneske»
- Realitet: Dyder er spesifikke karaktertrekk som krever utvikling og øvelse.

UTVIDELSESAKTIVITETER

Forskningsprosjekter:
Studentene undersøker hvordan ulike etiske rammeverk har blitt anvendt i miljøpolitikk
Sammenlign urfolks etiske tilnærminger til jord med vestlige filosofiske rammeverk
Analyser gjeldende jordvernlover gjennom ulike etiske perspektiver

Kreative applikasjoner:
Elevene lager «etiske beslutningstrær» for jordrelaterte valg
Utform kampanjer som appellerer til ulike etiske rammeverk
Skriv brev til politikere med ulike etiske argumenter

Tverrfaglige forbindelser:
Historie: Hvordan har ulike samfunn anvendt denne etikken på arealbruk?
Vitenskap: Hvordan samhandler vitenskapelige fakta med etiske rammeverk?
Økonomi: Hvordan forholder økonomiske teorier seg til disse etiske tilnærmingene?

LÆRERENS REFLEKSJONSSPØRSMÅL

– Hvilket rammeverk synes jeg personlig er mest overbevisende for miljøspørsmål?
– Hvordan kan jeg hjelpe elevene å se verdien i rammeverk som ikke samsvarer med deres opprinnelige preferanser?

– Hvilke reelle jordproblemer i vårt lokalområde kan ha nytte av denne etiske analysen?
- Hvordan kan jeg oppmuntre elevene til å utvikle sitt eget etiske rammeverk for miljøbeslutninger?

Husk: Målet er ikke å finne det «riktige» rammeverket, men å hjelpe elevene med å utvikle sofistikerte etiske resonneringsevner som de kan anvende på komplekse miljøutfordringer gjennom hele livet.